ĢENERĀLADVOKĀTA MANUELA KAMPOSA SANČESA-BORDONAS [*MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2019. gada 10. jūlijā [1]

Lieta C-467/18

Rayonna prokuratura Lom
pret
EP,
piedaloties:
HO

(*Rayonen sad Lukovit* (Lukovitas rajona tiesa, Bulgārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Prejudiciālais jautājums – Direktīvas 2012/13/ES, 2013/48/ES un (ES) 2016/343 – Piemērošanas joma – Policijas rīcība – Prokuratūras veikta pirmstiesas izmeklēšana – Īpašs kriminālprocess medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai – Ievietošana psihiatriskajā ārstniecības iestādē saskaņā ar likumu, kas nereglamentē krimināltiesību jomu – Efektīva pārbaude tiesā par aizdomās turētā vai apsūdzētā tiesību uz informāciju un advokāta palīdzību ievērošanu – Nevainīguma prezumpcija – Neaizsargātas personas

1. Šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz Direktīvu 2012/13/ES [2], 2013/48/ES [3] un (ES) 2016/343 [4] piemērošanu kriminālprocesā pret personu, kurai no brīža, kad tā tika aizturēta kā aizdomās par smaga nozieguma izdarīšanu turēta persona, bija vērojamas nepieskaitāmības pazīmes, kuru dēļ tā tika ievietota psihiatriskajā slimnīcā.

2. Šīs direktīvas nosaka "kopējus minimālos noteikumus aizdomās turēto un apsūdzēto [..] aizsardzībai [kriminālprocesos]", ar mērķi "stiprināt dalībvalstu savstarpēju uzticību to krimināltiesību sistēmām un tādējādi veicināt nolēmumu savstarpēju atzīšanu krimināllietās" [5].

3. Ņemot vērā šo mērķi, būtu jāvaicā, vai šīs trīs direktīvas ir piemērojamas kriminālprocesos, par kuru nolēmumiem var pamatoti paredzēt, ka tie netiks dalībvalstīs savstarpēji atzīti. Šo iebildumu līdz šim brīdim Tiesa nav atzinusi [6]. Varbūt nākotnē, ņemot vērā lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu evolūciju šajā konkrētajā jomā, būs lietderīgi niansēt šo judikatūras virzienu.

1 Oriģinālvaloda – spāņu.

2 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā (OV 2012, L 142, 1. lpp.).

3 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm (OV 2013, L 294, 1. lpp.).

4 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā krimināprocesā (OV 2016, L 65, 1. lpp.).

5 Direktīvas 2016/343 10. apsvērums.

6 2019. gada 5. februāra secinājumos lietā *Moro* (C-646/17, EU:C:2019:95) ģenerāladvokāts M. Bobeks [*M. Bobek*] apgalvoja, ka "Direktīvas 2012/13 piemērojamībai nav nepieciešams, lai saistībā ar konkrētu lietu valsts tiesā būtu pārrobežu aspekts" (44. punkts). Šajā nozīmē viņš citu argumentu starpā minēja to, ka 2018. gada 5. jūnija spriedumā *Kolev* u.c. (C-612/15, EU:C:2018:392) šī pati direktīva ir interpretēta, lai arī nebija manāms "nekāds skaidri saredzams pārrobežu elements". Tiesa 2019. gada 13. jūnija spriedumā *Moro* (C-646/17, EU:C:2019:489) atbalstīja šo pašu viedokli.

I. Tiesiskais regulējums

A. Savienības tiesības

1. Direktīva 2012/13

4. Direktīvas 1. pantā ("Priekšmets") ir paredzēts:

"Šī direktīva paredz noteikumus par aizdomās turēto vai apsūdzēto personu tiesībām uz informāciju par viņu tiesībām kriminālprocesā un par viņiem izvirzīto apsūdzību. [..]"

5. Direktīvas 2. pantā ("Darbības joma") ir noteikts:

"1. Šo direktīvu piemēro no brīža, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ir informējušas personas par to, ka viņas tiek turētas aizdomās vai ir apsūdzētas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, līdz brīdim, kad process ir pabeigts, par ko uzskata brīdi, kad ir galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētā persona ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, tostarp attiecīgos gadījumos sprieduma pieņemšanu un jebkādu pārsūdzību izskatīšanu.

[..]"

6. Direktīvas 3. pantā ("Tiesības uz informāciju par tiesībām") ir norādīts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas nekavējoties saņemtu informāciju vismaz par šādām procesuālajām tiesībām, kā tās piemērojamas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, lai nodrošinātu minēto tiesību efektīvu īstenošanu:

a) tiesībām uz advokāta palīdzību;

[..]

c) tiesībām tikt informētam par apsūdzību saskaņā ar 6. pantu;

[..]

2. Dalībvalstis nodrošina, lai 1. punktā paredzētā informācija tiek sniegta mutiski vai rakstveidā vienkāršā un saprotamā valodā, ņemot vērā jebkādas neaizsargātu aizdomās turēto vai neaizsargātu apsūdzēto personu īpašās vajadzības."

7. Saskaņā ar 4. pantu ("Paziņojums par tiesībām apcietināšanas gadījumā"):

"1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas, kuras tiek apcietinātas vai aizturētas, nekavējoties saņemtu rakstveida paziņojumu par tiesībām. Viņiem dod iespēju izlasīt paziņojumu par tiesībām un ļauj to paturēt visu laiku, kamēr viņiem ir atņemta brīvība.

[..]"

8. Direktīvas 6. pantā ("Tiesības uz informāciju par apsūdzību") ir norādīts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas saņemtu informāciju par noziedzīgo darbību, kuras izdarīšanā viņus tur aizdomās vai apsūdz. Minēto informāciju sniedz nekavējoties un tik detalizēti, cik nepieciešams, lai garantētu procesa taisnīgu norisi un tiesību uz aizstāvību efektīvu īstenošanu.

2. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas, kas ir apcietinātas vai aizturētas, tiktu informētas par viņu apcietināšanas vai aizturēšanas iemesliem, tostarp par noziedzīgo darbību, kuras izdarīšanā viņas tur aizdomās vai apsūdz.

3. Dalībvalstis nodrošina, lai ne vēlāk kā tad, kad tiesā tiek iesniegti apsūdzības argumenti, tiktu sniegta detalizēta informācija par apsūdzību, tostarp par noziedzīga nodarījuma būtību un juridisko kvalifikāciju, kā arī apsūdzētās personas līdzdalības pakāpi.

4. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētās personas nekavējoties tiktu informētas par jebkādām izmaiņām informācijā, kas sniegta saskaņā ar šo pantu, ja tas ir nepieciešams, lai garantētu procesa taisnīgu norisi."

2. Direktīva 2013/48

9. Saskaņā ar 1. pantu ("Priekšmets"):

"Šī direktīva paredz minimālus noteikumus par aizdomās turēto un apsūdzēto kriminālprocesā [..] tiesībām uz advokāta palīdzību un tiesībām uz to, ka par brīvības atņemšanu informē trešo personu, un tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm."

10. Atbilstoši 2. pantam ("Darbības joma"):

"1. Šo direktīvu piemēro aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kriminālprocesā no brīža, kad dalībvalsts kompetentās iestādes ar oficiālu paziņojumu vai citādi ir viņiem darījušas zināmu, ka viņi tiek turēti aizdomās vai ir apsūdzēti par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no tā, vai viņiem ir atņemta brīvība. To piemēro līdz procesa noslēgumam, ar ko saprot galīgu jautājuma izšķiršanu par to, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgo nodarījumu, tostarp attiecīgajā gadījumā notiesāšanu un pārsūdzībā pieņemto lēmumu.

[..]

3. Šo direktīvu saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā 1. punktā minētie piemēro arī personām, kas nav aizdomās turētie vai apsūdzētie, bet kuras policijas vai citas tiesību aizsardzības iestādes veiktas nopratināšanas laikā kļūst par aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem.

[..]"

11. Saskaņā ar 3. pantu ("Tiesības uz advokāta palīdzību kriminālprocesā"):

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem ir tiesības uz advokāta palīdzību tādā laikā un tādā veidā, lai attiecīgās personas varētu praktiski un efektīvi īstenot savas tiesības uz aizstāvību.

2. Aizdomās turētie vai apsūdzētie var saņemt advokāta palīdzību bez nepamatotas kavēšanās. Katrā ziņā aizdomās turētie vai apsūdzētie var saņemt advokāta palīdzību no jebkura šāda agrākā brīža:

a) pirms viņus nopratina policija vai cita tiesību aizsardzības vai tiesu iestāde;

b) kad izmeklēšanas vai citas kompetentās iestādes veic izmeklēšanas vai citu pierādījumu vākšanas darbību saskaņā ar 3. punkta c) apakšpunktu;

c) bez nepamatotas kavēšanās pēc brīvības atņemšanas;

d) ja viņi ir izsaukti ierasties tiesā ar jurisdikciju krimināllietās, savlaicīgi, pirms viņi stājas minētās tiesas priekšā.

[..]"

12. Direktīvas 12. pantā ("Tiesību aizsardzības līdzekļi") ir paredzēts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kriminālprocesā, kā arī pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā ir efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis saskaņā ar valsts tiesību aktiem gadījumos, kad ir pārkāptas to tiesības saskaņā ar šo direktīvu.

[..]"

13. Direktīvas 13. pantā ("Neaizsargātas personas") ir noteikts:

"Dalībvalstis nodrošina, ka šīs direktīvas piemērošanā tiek ņemtas vērā neaizsargātu aizdomās turēto un neaizsargātu apsūdzēto īpašās vajadzības."

3. Direktīva 2016/343

14. Saskaņā ar 1. pantu ("Priekšmets"):

"Ar šo direktīvu paredz kopējus minimālos noteikumus, kas attiecas uz:

a) konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem kriminālprocesā;

b) tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā."

15. Direktīvas 2. pantā ("Darbības joma") ir noteikts:

"Šī direktīva attiecas uz fiziskām personām, kuras ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. To piemēro visos kriminālprocesa posmos – no brīža, kad persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir izdarījis attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, ir kļuvis nepārsūdzams."

16. Direktīvas 3. pantā ("Nevainīguma prezumpcija") ir paredzēts:

"Dalībvalstis nodrošina, ka aizdomās turētie un apsūdzētie tiek uzskatīti par nevainīgiem, kamēr nav pierādīta viņu vaina saskaņā ar tiesību aktiem."

17. Direktīvas 6. pantā ("Pierādīšanas pienākums") ir noteikts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka pienākums pierādīt aizdomās turēto vai apsūdzēto vainu ir apsūdzībai. Tas neskar nedz tiesneša vai kompetentās iestādes pienākumu meklēt vainu apstiprinošus un attaisnojošus pierādījumus, nedz aizstāvības tiesības iesniegt pierādījumus saskaņā ar piemērojamām valsts tiesībām.

[..]"

18. Direktīvas 10. pantā ("Tiesiskās aizsardzības līdzekļi") ir norādīts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem būtu efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu.

2. Neskarot valstu noteikumus un sistēmas attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību, dalībvalstis nodrošina, ka, izvērtējot liecības, ko snieguši aizdomās turētie vai apsūdzētie, vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot tiesības klusēt vai neliecināt pret sevi, tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību un taisnīga procesa princips."

B. Bulgārijas tiesības

1. Nakazatelen kodeks *(Kriminālkodekss)*

19. Minētā kodeksa 33. pantā ir noteikts, ka pie krimināllatbildības nav saucamas personas, kas ir rīkojušās nepieskaitāmības stāvoklī, kurš tām liedz saprast savu darbību būtību un nozīmi vai kontrolēt savu rīcību [7].

20. Saskaņā ar 89. pantu persona, kas ir izdarījusi sabiedriski bīstamu nodarījumu un nav saucama pie krimināllatbildības, var tikt pakļauta piespiedu ārstēšanai specializētā psihiatriskajā slimnīcā.

2. Nakazatelno protsesualen kodeks *(Kriminālprocesa kodekss, turpmāk tekstā – "*NPK*")*

21. *NPK* 24. panta 1. punktā ir noteikts, ka kriminālprocess netiek turpināts vai iesāktais kriminālprocess tiek izbeigts, ja nodarījumiem nav noziedzīga nodarījuma sastāva.

22. *NPK* 46. pantā ir noteiktas prokuratūras funkcijas kriminālprocesā. Tai ir noteiktas kriminālvajāšanas īstenošanas un izmeklēšanas vadīšanas funkcijas.

23. *NPK* 70. pantā ir paredzēta kārtība, kādā psihiski slims apsūdzētais ir ievietojams psihiatriskajā ārstniecības iestādē viņa psihiskās veselības izmeklēšanas nolūkā. Par šādu ievietošanu tiesu iestāde pēc prokuratūras pieteikuma lemj ar blakuslēmumu, kura pieņemšanas procesā ir jāpiedalās aizstāvim.

24. *NPK* 94. panta 1. punkta 2. apakšpunktā un 3. punktā ir paredzēta aizstāvja obligāta iesaistīšanās kriminālprocesā, ja apsūdzētais sirgst ar garīgās veselības traucējumiem, un pieprasīts, lai kompetentā iestāde par aizstāvi ieceltu kādu advokātu.

25. *NPK* 242. panta 2. punktā nodaļā par prokuratūras darbībām, pabeidzot izmeklēšanu, tai ir noteikts pienākums uzraudzīt, vai pirmstiesas izmeklēšanas laikā ir ievērotas apsūdzētā procesuālās tiesības. Ja ir konstatēts pretējais, tai ir jāpieprasa novērst šos pārkāpumus vai pašai tie jānovērš.

7 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bulgaria/show.

26. *NPK* 243. panta 1. punkta 1. apakšpunktā ir noteikts, ka prokuratūra izbeidz kriminālprocesu gadījumos, kas ir noteikti 24. panta 1. punktā (proti, ja nav noziedzīga nodarījuma sastāva).

27. Saskaņā ar 247. pantu sagatavošanās mutvārdu procesam tiek uzsākta ar prokuratūras apsūdzības rakstu.

28. Saskaņā ar 248. pantu tiesnesim referentam ir tostarp jāpārbauda, vai pirmstiesas izmeklēšanas posmā ir tikušas ievērotas apsūdzētā procesuālās tiesības (2. punkta 3. apakšpunkts). Ja tās nav tikušas ievērotas, ir jānorāda, kādi ir konstatētie pārkāpumi, un lieta ir jānodod atpakaļ prokuratūrai, lai tā novērstu pārkāpumus saskaņā ar 242. panta 2. punktu.

29. Ar 427. pantu sākas nodaļa par Krimināl kodeksa 89. pantā noteikto medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu. Šo līdzekļu piemērošanu ierosina prokuratūra, un par to lemj rajona tiesa, un ir iespējams šo lēmumu pārsūdzēt augstākas instances tiesā.

30. *NPK* 428.–431. pantā ir noteikta šo pasākumu noteikšanas kārtība, kas ietver tiesas sēdi ar prokuratūras un attiecīgās personas aizstāvja piedalīšanos.

3. Zakon za zdraveto (Veselības likums)

31. Likuma 155. pantā ir noteikts, ka personas ar psihiskiem traucējumiem, kam ir nepieciešama īpaša ārstēšana (noteiktas 146. pantā), tiek piespiedu kārtā ievietotas un ārstētas [psihiatriskajā slimnīcā], ja slimības dēļ tās varētu izdarīt noziedzīgu nodarījumu un ir bīstamas saviem radiniekiem, tuviniekiem vai sabiedrībai vai nopietni apdraud savu veselību.

32. Likuma 156. un nākamajos pantos ir paredzēta kartība, kāda tiek pieņemts lēmums par ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā, ko pieņem rajona tiesa, kuras teritorijā atrodas attiecīgās personas dzīvesvieta. Ir nepieciešams prokuratūras pieteikums, tiesu psihiatriskā ekspertīze un tiesas sēde, kurā piedalās attiecīgā persona (ja viņas veselības stāvoklis to atļauj), viņas aizstāvis un psihiatrs.

33. Likuma 165. panta 1. punktā ir noteikts, ka tajā neregulētajos jautājumos ir piemērojams *NPK*.

II. Lietas fakti un prejudiciālie jautājumi

34. 2015. gada 26. augusta agrā rītā uz Medkovecas [*Medkovets*] ciema (Lomas rajons, Bulgārija) publiskā ceļa tika atrasts līķis ar vardarbīgas nāves pazīmēm.

35. Ap plkst. 6 no rīta, kad policijas darbinieki ieradās upura dzīvesvietā, viņi atrada viņas dēlu EP, uz kura kājām bija asins pēdas. No viņa atbildēm pirmajā nopratināšanā, ar kurām viņš atzina, ka ir izdarījis noziegumu [8], tika secināts, ka viņam ir garīgās veselības traucējumi, tādēļ viņš tika apcietināts un nogādāts Lomas slimnīcas psihiatriskajā nodaļā.

36. 2015. gada 26. augustā tika veikta notikuma vietas apskate un liecinieku nopratināšana. Liecinieki norādīja, ka EP sirgst ar psihisku slimību un ka viņš vairākkārt ir ticis ievietots psihiatriskajā ārstniecības iestādē. Tiesu psihiatriskajā ekspertīzē tika noteikts, ka viņš sirgst ar paranoīdu šizofrēniju un 2015. gada 25. un 26. augustā atradās ilgstošu apziņas traucējumu stāvoklī un tādēļ nevarēja saprast savu darbību būtību un nozīmi.

8 Policijas darbinieki apgalvo, ka EP viņiem teica, ka ir nogalinājis savu māti tāpēc, ka viņa bija viņu nodevusi serbu mafijai. Kad viņam tika jautāts, kādēļ viņš pārvietoja līķi uz ceļa, EP atbildēja, ka to izdarījis, lai tas nesmirdētu viņa dārzā.

37. 2015. gada 12. septembrī *Rayonen sad Lom* (Lomas rajona tiesa, Bulgārija) pieņēma lēmumu par EP ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē Veselības likumā noteiktajā kārtībā. Šāds stāvoklis ir turpinājies vismaz līdz dienai, kad tika lemts par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

38. 2016. gada 7. jūlijā *Okrazhna prokuratura Montana* (Montanas apgabala prokuratūra, [Bulgārija]) izbeidza pret EP uzsākto kriminālprocesu, secinot, ka "potenciālajam apsūdzētajam ir piemērota piespiedu ārstēšana un tādēļ viņam joprojām nav pienācīga procesuālā statusa".

39. *Apelativna prokuratura Sofia* (Apelācijas tiesas prokuratūra Sofijā, Bulgārija) kā par Montanas apgabala prokuratūru hierarhiski augstāka prokuratūras struktūrvienība ar rīkojumu uzdeva tai atjaunot kriminālprocesu, jo tā izbeigšana neesot bijusi pamatota; rīkojums tika izpildīts 2017. gada 29. decembrī.

40. 2018. gada 1. martā Montanas apgabala prokuratūra izbeidza kriminālprocesu, pamatojot ar to, ka tas ir "tīšs noziedzīgs nodarījums, ko persona EP izdarījusi nepieskaitāmības stāvoklī", un ka tāpēc esot jāpiemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi.

41. Prokuratūras lēmums tika paziņots tikai cietušās meitai un stājās spēkā 2018. gada 10. martā.

42. Izšķirot strīdu starp Lomas un Lukovitas [*Lukovit*] rajona tiesām par piekritības neatzīšanu, *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa, Bulgārija) nolēma, ka lemt par EP ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē atbilstoši *NPK* šajā kriminālprocesā ir Lukovitas tiesas kompetencē.

43. Šādos apstākļos *Rayonen sad Lukovit* (Lukovitas rajona tiesa) uzdeva Tiesai šos prejudiciālos jautājumus:

"1) Vai ir jāuzskata, ka šajā tiesā notiekošā tiesvedība par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu, kas ietver zināma veida valsts piespiedu pasākumu attiecībā uz personām, kuras saskaņā ar prokuratūras konstatēto ir izdarījušas sabiedriski bīstamu noziedzīgu nodarījumu, ietilpst Direktīvas 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā un Direktīvas 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā piemērošanas jomā?

2) Vai efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli – kā prasīts Direktīvas 2013/48/ES 12. pantā un Direktīvas 2012/13/ES 8. pantā, lasot tos kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pantu, kas personai garantē tiesības tiesā iebilst pret pirmstiesas procesā iespējami pieļautajiem tās tiesību pārkāpumiem, – nodrošina Bulgārijas procesuālās normas, kurās ir noteikta īpaša procedūra medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai saskaņā ar *NPK* (*Nakazatelno protsesualen kodeks*) (Bulgārijas Kriminālprocesa kodekss) 427. un nākamajiem pantiem un saskaņā ar kurām lietu izskatošā tiesa nav tiesīga nosūtīt lietu atpakaļ prokuratūrai un likt tai novērst pirmstiesas procesā pieļautos būtiskos procesuālos pārkāpumus, bet tiesa var vienīgi vai nu apmierināt lūgumu piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus, vai arī to noraidīt?

3) Vai Direktīvas 2012/13/ES un 2013/48/ES ir piemērojamas (pirmstiesas) kriminālprocesiem, ja valsts tiesībās, proti, Kriminālprocesa kodeksā, nav pazīstams tāds tiesību jēdziens kā "aizdomās turētais" un pirmstiesas procesā prokuratūra personu oficiāli neuzskata par apsūdzēto, jo tā uzskata, ka izmeklējamo slepkavību persona ir izdarījusi nepieskaitāmības stāvoklī, un tādēļ izbeidz krimināllietu, par to neinformējot šo personu, un lūdz tiesai piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus attiecībā uz šo personu?

4) Vai par "aizdomās turēto" Direktīvas 2012/13/ES 2. panta 1. punkta un Direktīvas 2013/48/ES 2. panta 3. punkta izpratnē ir uzskatāma persona, attiecībā uz kuru ir lūgts piemērot medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus pēc tam, kad cietušās un viņas dēla mājoklī veiktās notikuma vietas pirmreizējās apskates un sākotnējo izmeklēšanas darbību veikšanas gaitā policijas darbinieks, konstatējis asins traipus uz dēla ķermeņa, šo dēlu iztaujāja par iemesliem, kāpēc viņš ir

noslepkavojis savu māti un novietojis viņas līķi uz ceļa, un, saņēmis atbildes uz šiem jautājumiem, uzlika viņam roku dzelžus? Ja atbilde ir apstiprinoša, vai šī persona ir jāinformē jau tajā brīdī saskaņā ar Direktīvas 2012/13/ES 3. panta 1. punktu, lasot to kopsakarā ar šā panta 2. punktu, un kā, sniedzot informāciju, ir jāņem vērā personas īpašās vajadzības saskaņā ar minēto 2. punktu, ja policijas darbiniekam bija zināms, ka persona sirgst ar psihiskiem traucējumiem?

5) Vai tāds valsts tiesiskais regulējums kā šajā lietā piemērojamais, kurš faktiski pieļauj brīvības atņemšanu ar piespiedu ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā *Zakon za zdraveto* (Veselības likums) paredzētā kārtībā (preventīvs piespiedu līdzeklis, ko piemēro, ja ir pierādīts, ka persona sirgst ar psihisku slimību, un pastāv risks, ka tā var izdarīt noziedzīgu nodarījumu, bet nevis tad, kad noziedzīgais nodarījums jau ir izdarīts), ir saderīgs ar Direktīvas 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus kriminālprocesā, 3. pantu, ja procedūras uzsākšanas faktiskais iemesls ir noziedzīgs nodarījums, kura dēļ tika uzsākts kriminālprocess pret ārstēšanas nolūkos psihiatriskajā ārstniecības iestādē ievietoto personu, un ir uzskatāms, ka tādējādi netiek ievērotas tiesības uz taisnīgu tiesu aizturēšanas laikā, kurai ir jābūt atbilstīgai ECPAK 5. panta 4. punkta principiem, proti, ir jābūt procedūrai, kurā tiesa var pārbaudīt gan procesuālo noteikumu ievērošanu, gan aizturēšanu pamatojošās aizdomas, gan šā pasākuma mērķa likumīgumu, un tas viss tiesai ir jāpārbauda, kad persona tiek aizturēta Kriminālprocesa kodeksā paredzētajā kārtībā?

6) Vai nevainīguma prezumpcijas jēdziens saskaņā ar Direktīvas (ES) 2016/343 3. pantu ietver arī pieņēmumu, ka nepieskaitāmas personas nav izdarījušas nodarījumu, kas ir sabiedriski bīstams un kurā tās apsūdz prokuratūra, ja vien pretējais nav pierādīts saskaņā ar procesuālajiem noteikumiem (kriminālprocesā, kurā tiek garantētas tiesības uz aizstāvību)?

7) Vai – ievērojot Direktīvas 2013/48/ES 13. pantu, lasot to kopsakarā ar tās 12. pantu, un Direktīvas 2012/13/ES 8. panta 2. punktu, lasot to kopsakarā ar tās 3. panta 2. punktu – valsts noteikumi, kuros ir paredzētas dažādas lietu izskatošās tiesas pilnvaras attiecībā uz pirmstiesas procesa likumīguma pārbaudi pēc savas iniciatīvas atkarībā no tā, vai:

   a) tiesa pārbauda prokuratūras apsūdzības rakstu, kurā tiek apgalvots, ka konkrēta psihiski vesela persona ir izdarījusi slepkavību (Kriminālprocesa kodeksa 249. panta 1. punkts, lasot to kopsakarā ar šā panta 4. punktu), vai

   b) tiesa pārbauda prokuratūras lūgumu, kurā tiek apgalvots, ka persona ir izdarījusi slepkavību, tomēr izdarītāja psihisko traucējumu dēļ šis nodarījums nav noziedzīgs nodarījums, un kurā tiek lūgts tiesai piemērot piespiedu ārstēšanu,

garantē neaizsargātām personām efektīvu tiesību aizsardzību, un vai tiesas dažādās pilnvaras, kas ir atkarīgas no procedūras veida, kurš savukārt ir atkarīgs no tā, vai par izdarītāju atzītā persona ir psihiski vesela, lai to varētu uzskatīt par saucamu pie kriminālatbildības, ir saderīgas ar diskriminācijas aizlieguma principu saskaņā ar Hartas 21. panta 1. punktu?"

III. Tiesvedība Tiesā

44. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tika iesniegts Tiesā 2018. gada 17. jūlijā, to papildinot ar lūgumu izskatīt lietu steidzamības tiesvedībā, kas tika noraidīts.

45. Rakstveida apsvērumus ir iesnieguši EP, Čehijas Republikas un Nīderlandes valdības, kā arī Komisija. Tiesas sēdes rīkošana netika atzīta par vajadzīgu.

IV. Vērtējums

A. Ievada apsvērumi

46. Tiesas uzdevums, lemjot par prejudiciālajiem jautājumiem, ir piedāvāt iesniedzējtiesai Savienības tiesību normu interpretāciju, kas tai varētu būt noderīga, lai atrisinātu strīdu. Tomēr tai nav jāspriež ne par faktiskajiem apstākļiem, ne par valsts kompetento iestāžu rīcību to krimināltiesisko vai citu procedūru gaitā, kas ir notikušas pirms prejudiciālā jautājuma uzdošanas.

47. Tiesai, veicot savus pienākumus Savienības tiesību interpretēšanā, nav jālemj arī par to, vai kādā konkrētā gadījumā ir ievēroti vienas vai otras kriminālprocesā piemērojamās direktīvas noteikumi [9] un vai faktiski ir notikuši attiecīgo tiesību pārkāpumi [10].

48. Direktīvas, kuru interpretāciju lūdz iesniedzējtiesa, ietver normas par kompetento iestāžu rīcību, lai kriminālprocesā nodrošinātu aizdomās turēto vai apsūdzēto tiesības no trejāda viedokļa, proti, i) šīm personām ir jāsaņem informācija par viņu procesuālajām tiesībām un pret tām izvirzīto apsūdzību (Direktīva 2012/13); ii) tām ir tiesības uz advokāta palīdzību un tiesības par brīvības atņemšanu informēt trešo personu, ar ko tās var sazināties (Direktīva 2013/48), un iii) uz tām attiecas nevainīguma prezumpcija (Direktīva 2016/343).

49. Tā kā šīs trīs direktīvas attiecas tikai uz kriminālprocesiem, tās nav piemērojamas ievietošanai psihiatriskajā slimnīcā, jo tā ir noteikta tikai medicīnisku iemeslu dēļ saskaņā ar likumiem, kas regulē sabiedrības veselības jomu. Šādas ievietošanas psihiatriskajā ārstniecības iestādē, protams, ir jāpakļauj pārbaudei tiesā, jo tiek lemts par personu brīvību, taču tas nenozīmē, ka to izlemšanas procedūrām ir krimināltiesisks raksturs.

50. No lietas materiālos esošās informācijas izriet, ka šajā lietā vienlaikus norisinājās divu veidu pasākumi, proti:

– pasākumi, kas ir noteikti saistībā ar Veselības likuma (155. un nākamie panti) piemērošanu, pamatojoties uz kuru *Rayonen sad Lom* (Lomas rajona tiesa) sākotnēji nolēma par EP ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē;

– pasākumi, kas ir noteikti saistībā ar prokuratūras uzsākto kriminālprocesu, pēc kura beigām iesniedzējtiesai [*Rayonen sad Lukovit* (Lukovitas rajona tiesa)] beidzot bija jāizlemj par ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē atbilstoši *NPK*. Tikai šajā procesā tiek piemērotas visas trīs iepriekš minētās direktīvas.

51. Tādēļ Tiesas atbildei nebūtu jāattiecas uz jautājumiem par direktīvu piemērošanu Veselības likuma procedūrai. Šajā likumā tiek atļauts piespiedu kārtā ievietot psihiatriskajā ārstniecības iestādē personas ar psihiskiem traucējumiem, kuras šo traucējumu dēļ *varētu* izdarīt noziedzīgu nodarījumu un ir bīstamas saviem ģimenes locekļiem, citām personām vai sabiedrībai vai nopietni apdraud savu veselību.

9 Spriedums, 2018. gada 5. jūnijs, *Kolev* u.c. (C-612/15, EU:C:2018:392), 81. punkts.

10 Kā ir izklāstīts iesniedzējtiesas nolēmumā (17. un 18. punkts), iesniedzējtiesa jau bija norādījusi *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa), ka EP nav ticis informēts ne par viņa tiesībām, ne par apsūdzību, kas ir pret viņu izvirzīta, ne par tiesībām iecelt aizstāvi vai pārsūdzēt prokuratūras lēmumu. Papildus tā norāda, ka *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa), "nepamatojot sīkāk, norādīja, ka tiesneša referenta apsvērumi par ierobežotām [EP] tiesībām uz aizstāvību nav pamatoti".

52. Tā ir procedūra, kas ir tiesu iestādes kompetencē, kura pēc izmeklēšanas posma pamatojuma izlemj, vai tā ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē uz pagarināmiem laika posmiem uzskata par atbilstošu. Šai procedūrai nav krimināprocesuāla rakstura, un tādējādi uz to neattiecas neviena no minētajām direktīvām (visu direktīvu 1. pantā to attiecīgais priekšmets ir noteikts, aprobežojot to ar kriminālprocesu).

53. Iesniedzējtiesa apgalvo, ka valsts prakse atļauj personu, kas ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu nepieskaitāmības stāvoklī, piespiedu kārtā ievietot psihiatriskajā slimnīcā saskaņā ar Veselības likumu, neievērojot kriminālprocesa parastās procedūras [11]. Pat ja tā arī būtu, šobrīd svarīgi ir tas, ka Veselības likuma procedūrai nepiemīt krimināltiesisks raksturs. Ja kādā gadījumā tā netiek piemērota pareizi, tiesiskās aizsardzības līdzekļi šai *de facto* nepilnībai ir jānosaka pašās valsts tiesībās [12].

54. Manis veiktā analīze nebūs saistīta ar deviņos prejudiciālajos jautājumos, kuru saturs turklāt pārklājas, izklāstīto. Es uzskatu, ka ir labāk izvērtēt katru no direktīvām atsevišķi, lai no to interpretācijas secinātu vērtējuma kritērijus, kas varētu palīdzēt iesniedzējtiesai.

B. Direktīvas 2012/13 iedarbība

1. Par tiesībām, kuras ir jāievēro

55. Šajā direktīvā ir ietvertas normas, kuru mērķis ir nodrošināt noteiktas aizdomās turēto un apsūdzēto personu tiesības kriminālprocesā. Konkrēti, tajā šīm personām tiek atzītas tiesības nekavējoties saņemt informāciju par noteiktām procesuālajām tiesībām un tikt informētām par tām izvirzīto apsūdzību.

56. Par *aizdomās turēto* tiek uzskatīta persona, kam kompetentā iestāde paziņo ("informē"), ka pastāv pierādījumi par tās iesaisti noziedzīgā nodarījumā (Direktīvas 2012/13 2. panta 1. punkts).

57. Aizdomās turētā statusu var papildināt arī *aizturētā vai apcietinātā* statuss. Direktīvas 2012/13 4. pants un 6. panta 2. punkts, nosakot dalībvalstu pienākumu nodrošināt, lai personas šādā situācijā "nekavējoties saņemtu rakstveida paziņojumu par tiesībām" (4. pants) un tiktu informētas par to apcietināšanas vai aizturēšanas iemesliem (6. pants), attiecas tieši uz šo situāciju.

58. *Apsūdzētā* jēdziens ir kvalitatīvi augstākā līmenī, jo tas nozīmē, ka kompetentā iestāde (parasti prokuratūra) jau izvirza konkrētu apsūdzību, piedēvējot personai noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

59. Protams, šo tiesību nodrošināšana ir jāīsteno iestādei, kas ir iesaistīta katrā no procesa posmiem. Tā tam ir jābūt konkrēti tad, ja krimināllietā [13] policija veic aizturēšanu [14] vai ja prokuratūra izvirza apsūdzību.

11 Lai arī valsts tiesību interpretācija ir valsts tiesas ziņā, šķiet, ka, ņemot vērā uz sacīkstes principa balstīto procedūru un tādas tiesu iestādes kā iesniedzējtiesa galīgo lēmumu, Veselības likums sniedz pietiekamas garantijas.

12 Kā izriet no iesniedzējtiesas nolēmuma, *NPK* ir noteikts apcietinājums un tā ekvivalents attiecībā uz personām nepieskaitāmības stāvoklī (70. pants), tādējādi aiz Veselības likumā noteiktās procedūras izmantošanas varētu slēpties tiesas pilnvaru pārsniegšana, ko ir izdarījis tiesnesis bez jurisdikcijas krimināllietās. Tomēr atkārtoti norādu, ka risinājums šai hipotētiskajai tiesas pilnvaru pārsniegšanai ir jārod valsts tiesību sistēmā kā līdzeklis iespējamo piekritības strīdu atrisināšanai.

13 Jāņem vērā, ka policijas kompetencē ir ierosināt un izskatīt lietas administratīvo pārkāpumu jomā, kas ietekmē, piemēram, sabiedrības drošību vai kārtību sabiedriskās vietās. Šīm lietām ne vienmēr piemīt krimināltiesisks raksturs.

14 Direktīvas 2012/13 19. un 28. apsvērumā ir paredzēts, ka aizdomās turētā vai apsūdzētā informēšana notiek "nekavējoties un ne vēlāk kā pirms viņa pirmās nopratināšanas, ko veic *policija*". Minētās direktīvas 22. apsvērums nepārprotami attiecas uz informāciju attiecībā uz personu, ja, "[..] iesaistoties *tiesībsargājošām iestādēm*, saistībā ar kriminālprocesu šīm personām tiek atņemta brīvība". Oriģināls bez izcēluma.

60. Direktīvas 2012/13 piemērošana saskaņā ar tās 2. panta 1. punktu notiek līdz brīdim, kad process ir pabeigts. Par tādu uzskata "brīdi, kad ir galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētā persona ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, tostarp attiecīgos gadījumos sprieduma pieņemšanu un jebkādu pārsūdzību izskatīšanu".

61. Šī panta redakcija ļauj tās formulējumā ietvert arī gadījumu, kurā kriminālprocess noslēdzas nevis ar sodu šaurā nozīmē, bet gan ar drošības līdzekli, kas ietver personas, kura nevar tikt saukta pie kriminālatbildības tās nepieskaitāmības dēļ, piespiedu ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā vai tamlīdzīgā ārstniecības iestādē.

62. Faktiski šai jomai radniecīgā jomā Pamatlēmuma 2008/909/TI [15] 1. panta b) punktā kā "sods" ir definēts "jebkurš brīvības atņemšanas sods vai ar brīvības atņemšanu saistīts pasākums, kas, pamatojoties uz kriminālprocesu, ir piespriests uz noteiktu vai nenoteiktu laiku par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu". Konkrētāk, šā pamatlēmuma 9. panta 1. punkta k) apakšpunktā ir minēts "sodā iekļauts ar psihiatrisku vai veselības aprūpi saistīts pasākums".

63. Balstoties uz šīm premisām, valsts procesuālo tiesību normu analīze saistībā ar Direktīvu 2012/13 ļauj piedāvāt atbildi iesniedzējtiesai.

64. Saskaņā ar *NPK* kriminālprocess var tikt pabeigts ne tikai ar attaisnošanu, bet arī ar vai nu soda (parastajā procedūrā), vai medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu (saskaņā ar 427. un nākamajos pantos noteikto īpašo procedūru). Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas sekas, proti, sods, pārtop par piespiedu ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs to paveicis nepieskaitāmības stāvoklī.

65. Lai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā piespriestu gan sodu, gan medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus [16], valsts tiesībās ir prasīts lietu izskatīt īstā kriminālprocesā, kas nozīmē, ka tā gaitā ir jāievēro ar Direktīvu 2012/13 aizsargātās tiesības. Es uzskatu, ka nevienā no abiem gadījumiem nevar tikt izslēgti šajā direktīvā paredzētie aizsardzības pasākumi.

66. Atšķirība ir tāda, ka tieši aizdomās turētās vai apsūdzētās personas psihiskā stāvokļa dēļ uz informāciju, ko tai paredzēts sniegt par viņas tiesībām, varētu attiekties noteiktas atšķirības. Atsevišķos nepieskaitāmības gadījumos dokumentu, kurā ir uzskaitītas attiecīgās personas tiesības, iesniegt šai personai nebūs lietderīgi, jo tā nebūs spējīga šo dokumentu saprast, un gan šis process, gan tai izvirzītās apsūdzības paziņošana var tikt īstenota ar aizstāvja klātbūtni, jo, kā es turpmāk izklāstīšu, advokāta palīdzība ir visādā ziņā neaizstājama.

67. Proti, Direktīvas 2012/13 3. panta 2. punktā ir noteikts pienākums sniegt informāciju par aizdomās turētā vai apsūdzētā tiesībām, ņemot vērā viņu situāciju, ja runa ir par "neaizsargātām personām". Šis jēdziens aptver personas, kas sirgst ar nopietniem psihiskiem traucējumiem un kas varētu gandrīz nemaz nesaprast informāciju.

15 Padomes Pamatlēmums (2008. gada 27. novembris) par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu attiecībā uz spriedumiem krimināllietās, ar kuriem piespriesti brīvības atņemšanas sodi vai ar brīvības atņemšanu saistīti pasākumi, lai tos izpildītu Eiropas Savienībā (OV 2008, L 327, 27. lpp.).

16 Kā jau esmu norādījis, Veselības likumā reglamentēto procedūru, kam nav krimināltiesiska rakstura, neaplūkošu.

68. Šīs prevencijas mērķis ir, lai šādu informāciju varētu saņemt un saprast tās adresāts. Tas ir uzsvērts "Ceļvedī aizdomās turētu vai apsūdzētu personu procesuālo tiesību stiprināšanai kriminālprocesā" [17], izskaidrojot "E pasākumu" ("Īpaši aizsargpasākumi aizdomās turētām vai apsūdzētām personām, kas ir neaizsargātas") un norādot, ka, "lai nodrošinātu procesa taisnīgumu, ir svarīgi pievērst īpašu uzmanību aizdomās turētām vai apsūdzētām personām, kuras nespēj saprast procesa saturu vai tā būtību, ņemot vērā, piemēram, viņu vecumu, garīgo vai fizisko stāvokli" [18].

69. Ar nopietnu psihisku slimību sirgstošu garīgi slimu personu gadījumā (kā tas ir šajā lietā) informācijas nodošanai var izrādīties vajadzīga trešās personas, kas rīkojas viņas vārdā, palīdzība [19]. Katrā ziņā valsts tiesībām ir jārod atbilstoši risinājumi, lai vairotu patstāvīgi rīkoties nespējīgo personu rīcībspēju [20].

2. Par šo tiesību aizsardzībai paredzētajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem

70. Saskaņā ar Direktīvas 2012/13 8. panta 2. punktu ir jānodrošina, lai aizdomās turētie vai apsūdzētie, kam nav sniegta vajadzīgā informācija (saskaņā ar šo direktīvu), varētu iesniegt sūdzību par šo pārkāpumu "saskaņā ar valsts tiesību aktos paredzētajām procedūrām".

71. Iesniedzējtiesa apgalvo, ka īpašajā procedūrā, kurā tiek lemts par nepieskaitāmu personu ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē (*NPK* 427. un nākamie panti), atšķirībā no parastajām procedūrām tā nevarētu pārbaudīt, vai ir notikuši tiesību pārkāpumi prokuratūras veiktās pirmstiesas izmeklēšanas laikā.

72. Kā norāda šī tiesa, ja prokuratūras pirmstiesas izmeklēšana tiek pabeigta ar lēmumu par lietas izbeigšanu tāpēc, ka apsūdzētais nevar tikt saukts pie krimināatbildības, tai pašai tiesai paveras iespēja lemt par ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē. Šajā brīdī var tikt konstatēti iespējamie agrākie tiesību pārkāpumi, kas ir notikuši pirmstiesas izmeklēšanas laikā, un tiesai nav tiesību izvērtēt konstatēto pārkāpumu novēršanas iespējas (piemēram, nosakot atgriešanos pie iepriekšējām procesa darbībām pirmstiesas izmeklēšanas posmā). Kā norāda iesniedzējtiesa, tā var tikai piekrist personas ievietošanai psihiatriskajā ārstniecības iestādē vai atteikt to.

73. Iesniedzējtiesai ir šaubas, vai šajos apstākļos ir ievērotas tiesības izmantot efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus Direktīvas 2012/13 8. panta 2. punkta izpratnē, lai pārsūdzētu to, ka kompetentā iestāde nav sniegusi aizdomās turētajam vai apsūdzētajam attiecīgo informāciju vai arī viņiem to sniegt ir atteikusies.

74. Lai arī interpretēt savas valsts tiesības ir iesniedzējtiesas kompetencē, nevar tikt izslēgta pārsūdzība (kas ir pamatota ar *NPK* 243. panta 3. punktu) par prokuratūras pieņemto lēmumu izbeigt kriminālprocesu, ja pēc tam tiek uzsākta (īpaša) procedūra, kas ir noteikta šī kodeksa 427. un nākamajos pantos. Šī pārsūdzība varētu tikt pamatota ar aizdomās turētā vai apsūdzētā tiesību pārkāpumu procesa posmā pirms tiesas lēmuma, ar kuru tiesai pēc prokuratūras pieteikuma ir jālemj, vai šī persona ir jāievieto psihiatriskajā ārstniecības iestādē. Tādējādi pastāvētu pārsūdzības iespēja Direktīvas 2012/13 8. panta izpratnē.

17 Padomes Rezolūcija (2009. gada 30. novembris) (OV 2009, C 295, 1. lpp.).

18 ECT [Eiropas Cilvēktiesību tiesa] 2001. gada 30. janvāra sprieduma *Vaudelle* pret Franciju, CE:ECHR:2001:0130JUD003568397, 65. punktā uzskatīja, ka tad, ja attiecīgā persona sirgst ar garīgās veselības traucējumiem, iestādēm ir jāveic papildu pasākumi, lai persona varētu saņemt sīku informāciju par izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu.

19 Skat. Komisijas Ieteikuma (2013. gada 27. novembris) par procesuālajām garantijām neaizsargātām personām, kas ir aizdomās turētās vai apsūdzētās personas kriminālprocesā (OV 2013, C 378, 8. lpp.), 9. un 10. punktu, kuros ir izmantots jēdziens "atbilstošs pilngadīgais".

20 *NPK* ir atspoguļota šī loģika, proti, ja slimības pakāpe atņem saprašanas spējas, ir nekavējoties jānorīko advokāts, lai aizstāvības plānošanas laikā tas nodrošinātu, ka pārējās tiesības tiek pienācīgi ievērotas. Tā 94. panta 1. punkta 2. apakšpunktā ir paredzēts, ka aizstāvja piedalīšanās kriminālprocesā ir obligāta, ja apsūdzētais sirgst ar fizisku vai garīgu saslimšanu, kas tam liedz īstenot savu aizstāvību. Šā panta 3. punktā ir noteikts, ka tādā gadījumā attiecīgā iestāde ieceļ aizstāvības advokātu.

75. Iesniedzējtiesa, sava nolēmuma 62. punktā norādīdama, ka tad, ja *NPK* 427. un nākamie panti nenodrošinātu efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli, "pēc analoģijas varētu piemērot vispārējā kārtībā paredzētās procesuālās garantijas" [21], šķiet pieņemam šādu risinājumu.

76. Ja nebūtu iespējama šī interpretācija, Bulgārijas procesuālās normas, kā tās ir raksturojusi iesniedzējtiesa [22], varētu nenodrošināt tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību, kas ir ietvertas Direktīvas 2012/13 8. pantā, jo nevienai tiesai nebūtu pilnvaru izvērtēt, vai posmā pirms *NPK* 427. un nākamo pantu piemērošanas ir tikušas ievērotas ar šo direktīvu aizsargātās tiesības. Šajā gadījumā valsts tiesību sistēmai būtu jānosaka minēto pārkāpumu sekas (attiecīgajā gadījumā – iespējama atgriešanās pie iepriekšējām procesa darbībām, lai novērstu izdarītos pārkāpumus), ja tās būtiski ietekmē attiecīgās personas procesuālās garantijas.

77. Visbeidzot, nebūtu jāaizmirst, ka *NPK* 427. un nākamajos pantos noteiktajā procedūrā ir obligāti noteikts, ka attiecīgās personas aizstāvis piedalās sēdē, kas ir jāsarīko tiesai, kura lems par tās ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē [23]. Protams, šajā sēdē advokāts sava klienta aizstāvībai var minēt visus iemeslus, iebilstot pret ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā, tostarp arī tos, kas izriet no iespējamiem kompetentās iestādes izdarītiem pārkāpumiem kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas posmā.

C. Direktīvas 2013/48 iedarbība

1. Par tiesībām, kuras ir jāievēro

78. Ar šo direktīvu tiek nodrošināts, ka aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem kriminālprocesā ir tiesības uz advokāta palīdzību un tiesības uz to, ka par viņu brīvības atņemšanu tiek informēta trešā persona, ar kuru viņi var sazināties.

79. Attiecībā uz aizdomās turētā vai apsūdzētā, kā arī kompetento iestāžu jēdzieniem saskaņā ar Direktīvu 2013/48 es atsaucos uz apsvērumiem, ko esmu izklāstījis par Direktīvu 2012/13. Konkrēti, Direktīvā 2013/48 ir skaidri minētas "policijas vai citas tiesību aizsardzības iestādes", tās 2. panta 3. punktā advokāta palīdzības sniegšanu paplašinot attiecībā uz personām, kas sākotnēji nav aizdomās turētie vai apsūdzētie, bet šo iestāžu veiktas "nopratināšanas laikā kļūst par aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem" [24].

80. Ņemot vērā – kā jau esmu minējis – ka *NPK* ir paredzēts īsts kriminālprocess, kas var tikt pabeigts ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu (saskaņā ar tā 427. un nākamajos pantos noteikto īpašo procedūru), personai, uz kuru attiecas šī procedūra, ir jānodrošina advokāta palīdzība un pārējās Direktīvā 2013/48 noteiktās tiesības.

81. Atšķirībā no Direktīvas 2012/13, aizdomās turētā vai apsūdzētā psihiskais stāvoklis nav pamats mainīt viņa tiesības uz advokāta palīdzību, ja ir runa par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem [25]. Drīzāk šīs tiesības tiek pat veicinātas, jo šī persona, piemēram, nav spējīga pienācīgi atteikties no sava advokāta klātbūtnes (Direktīvas 2013/48 9. pants).

21 Šī interpretācija Bulgārijas tiesību sistēmā nebūtu nekas neparasts, proti, Veselības likuma, kas principā ir attālinātāks no parastajiem procesuālajiem noteikumiem nekā īpašā procedūra par ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā, 165. panta 1. punktā ir noteikts, ka tajā neregulētajos jautājumos ir piemērojams *NPK*.

22 Tā kā Bulgārijas valdība un prokuratūra ir atteikušās iesaistīties šajā prejudiciālā nolēmuma procedūrā, valsts tiesību izklāsts un interpretācija aprobežojas ar iesniedzējtiesas sniegto informāciju.

23 Minētā likuma 430. panta 2. un 3. punkts. Persona, kuras ievietošana psihiatriskajā slimnīcā tiek lūgta, arī var piedalīties šajā sēdē, ja vien to darīt neliedz viņas veselības stāvoklis.

24 Tā uzskata arī ECT tās 2016. gada 10. novembra spriedumā *Kuripka* pret Ukrainu, CE:ECHR:2016:1110JUD000791807.

25 Attiecībā uz sīkiem kriminālpārkāpumiem Direktīvas 2013/48 2. panta 4. punktā ir pieļauti noteikti ierobežojumi tādējādi, ka šīs direktīvas garantijas tiek attiecinātas tikai uz procedūrām tiesā ar jurisdikciju krimināllietās.

82. Ja, kā arī jau esmu izklāstījis, nepieskaitāmas personas var tikt uzskatītas par *neaizsargātām* Direktīvas 2013/48 13. panta izpratnē, dalībvalstīm, ņemot vērā šo personu īpašās vajadzības, ir jānodrošina šī advokāta palīdzība.

83. Saskaņā ar lietas materiālos esošo informāciju *NPK* atbilst šim mērķim, jo tad, ja slimības stadija atņem saprašanas spējas, ir nekavējoties jānorīko advokāts, lai brīdī, kad ir paredzēta aizstāvēšanās, tas nodrošinātu, ka pārējās tiesības tiek pienācīgi ievērotas. Šā likuma 94. panta 1. punkta 2. apakšpunktā ir arī noteikts, ka aizstāvja piedalīšanās krimināprocesā ir obligāta, ja attiecīgā persona sirgst ar fizisku vai psihisku saslimšanu, kas liedz tai īstenot savu aizstāvību. Šā paša panta 3. punktā ir noteikts, ka tādā gadījumā attiecīgā iestāde norīko advokātu par aizstāvi.

84. Tādēļ nešķiet, ka Bulgārijas tiesiskais regulējums, par kura nesaderīgumu ar Direktīvu 2013/48 jautā iesniedzējtiesa, būtu tai pretrunā to tiesību nodrošināšanas ziņā, kuras direktīvā ir prasīts aizsargāt. Tas, ka konkrētā gadījumā nav ievērotas likuma prasības, ir kas cits.

2. Par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem

85. Ja tomēr šīs tiesības būtu pārkāptas, apsvērumi, ko esmu izklāstījis par tiesību aizsardzības līdzekļiem, kas ir izmantojami pret Direktīvas 2012/13 pārkāpumiem, ir *mutatis mutandis* attiecināmi arī uz Direktīvas 2013/48 gadījumu.

D. Direktīvas 2016/343 iedarbība

86. Ar šo direktīvu ir nostiprināti konkrēti nevainīguma prezumpcijas aspekti un aizdomās turētu vai apsūdzētu fizisku personu tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā krimināprocesā.

87. Līdz 2018. gada 1. aprīlim dalībvalstīm nebija pienākuma izpildīt Direktīvas 2016/343 prasības [26]. Tāpēc šī direktīva nav izmantojama kā Savienības tiesību norma, kas būtu piemērojama krimināprocesos, kuri ir pabeigti līdz šim datumam.

88. Šajā lietā no iesniedzējtiesas nolēmuma un iesniedzējtiesas vēlāk sniegtajiem skaidrojumiem izriet, ka krimināprocesa galīga pabeigšana pēc prokuratūras pieteikuma par ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē notika 2018. gada 1. martā. Šajā lēmumā ir jābūt noteiktiem pierādītajiem faktiem, apsūdzētā iesaistei un viņa nepieskaitāmības stāvoklim.

89. Tādējādi šā procesa gaita nevar tikt *ratione temporis* analizēta, ņemot vērā Direktīvu 2016/343. Tāpat nav piemērojams arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – "Harta") 48. pants, jo pirms 2018. gada 1. aprīļa nebija neviena faktora, kas ļautu piemērot Savienības tiesības Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē.

90. Tā kā iesniedzējtiesai vēl ir jāpieņem lēmums īpašajā procedūrā par EP ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē, šai procedūrai no 2018. gada 1. aprīļa patiešām ir piemērojama Direktīva 2016/343. Taču prejudiciālie jautājumi, ko uzdod šī tiesa, faktiski neattiecas uz tās pašas rīcību šīs procedūras ietvaros, bet gan uz kompetentās iestādes (konkrēti, prokuratūras) rīcību krimināprocesā, kas tika pabeigts 2018. gada 1. martā.

91. Tādēļ uzskatu, ka atbildē uz šo lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu daļu ir tikai jāapstiprina, ka Direktīva 2016/343 nav piemērojama krimināprocesos, kas ir pabeigti pirms 2018. gada 1. aprīļa. Tomēr, ja Tiesa tā neuzskatītu, turpinājumā izklāstīšu savu viedokli par to.

26 Direktīvas 2016/343 14. panta 1. punkts.

92. Nevainīguma prezumpcija, kas aizsargāta ar Direktīva 2016/343, saskaņā ar tās 2. pantu darbojas "visos kriminālprocesa posmos [..] līdz brīdim, kad nolēmums, kurā tiek galīgi noteikts, vai aizdomās turētais vai apsūdzētais ir vai nav izdarījis attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, ir kļuvis nepārsūdzams".

93. Man nav šaubu, ka tad, ja Direktīva 2016/343 būtu piemērojama *ratione temporis*, tās noteikumus būtu vajadzējis ievērot kriminālprocesā pret jebkuru aizdomās turēto vai apsūdzēto, arī tad, ja viņam būtu nepieskaitāmības pazīmes. Tas, ka prokuratūra vada kriminālprocesa izmeklēšanu, nekādi neizslēdz pienākumu ievērot Direktīvu 2016/343 šajā kriminālprocesa posmā pirms tiesas sprieduma.

94. Norādīšu atkārtoti, ka ar Direktīvu 2016/343 aizsargātā nevainīguma prezumpcija ir piemērojama visos kriminālprocesa par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem posmos [27]. Šajā ziņā nav svarīgi, ka personas, kas ir noziedzīga nodarījuma izdarītājas kriminālprocesā, sirgst ar garīgām saslimšanām, kuru dēļ tās šā kriminālprocesa beigās tiek atzītas par nesaucamām pie krimināatbildības.

95. Katrā ziņā ir jānorāda, ka, tāpat kā nevainīguma prezumpcijai nav pretrunā apcietinājums, tā arī neaizliedz personu, kas tiek turētas aizdomās par nozieguma izdarīšanu nepieskaitāmības stāvoklī, ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē. Tā arī, kā ir noteikts Direktīvas 2016/343 4. pantā, neierobežo "procesuāla rakstura preliminār[os] nolēmum[us], kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzošu pierādījumu elementi".

V. Kopsavilkums, atsaucoties uz prejudiciālajiem jautājumiem

96. Uzskatu, ka ar iepriekš izklāstītajiem apsvērumiem var atbildēt uz iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem:

– attiecībā uz Direktīvu 2012/13 un Direktīvu 2013/48 šie apsvērumi attiecas uz pirmā līdz ceturtā prejudiciālā jautājuma saturu, tos abus ieskaitot, un septītā jautājuma (tā pirmās daļas) saturu;

– attiecībā uz Direktīvu 2016/343 tie attiecas uz piektā un sestā jautājuma saturu.

97. Septītajam jautājumam ir apakšjautājums, kurā iesniedzējtiesa atsaucas uz Hartas 21. pantu, jautājot, vai nediskriminācijas principam nav pretrunā tas, ka tiesas pilnvaras atšķiras atkarībā no tā, vai personas, uz kurām attiecas kriminālprocess, ir psihiski veselas. Manuprāt, tā kā šo nepieskaitāmo personu situācijas nav salīdzināmas ar personu, kas var pilnībā izmantot savas tiesības, situācijām, nevar būt runas par diskrimināciju saistībā ar apstākli, ka uz nepieskaitāmām personām attiecas īpašas procesuālās tiesību normas. Tas neliedz piemērot jau ar minētajām direktīvām noteiktās garantijas, – tās, kā jau esmu izskaidrojis, būtu jāpiemēro gan viena, gan otra veida personām.

VI. Secinājumi

98. Ņemot vērā minēto, iesaku Tiesai atbildēt *Rayonen sad Lukovit* (Lukovitas rajona tiesa, Bulgārija) šādi:

1) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES (2012. gada 22. maijs) par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā ir interpretējama tādējādi, ka tā ir piemērojama visos kriminālprocesa posmos no brīža, kad iestādes personai paziņo, ka tā tiek turēta aizdomās par noziedzīgu nodarījumu, arī tad, ja persona ir nepieskaitāma.

27 Direktīvas 7. panta 6. punktā ir noteiktas dažas atšķirības maznozīmīgu kriminālpārkāpumu gadījumā.

2) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/48/ES (2013. gada 22. oktobris) par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm, tās noteikumos paredzētajos procesa brīžos ir piemērojama aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem, kas ir nepieskaitāmības stāvoklī.

3) Ar Direktīvām 2012/13 un 2013/48 aizsargātās tiesības attiecīgi ir jāievēro atbilstoši to noteikumiem policijas darbinieku veiktajā pirmstiesas kriminālizmeklēšanas procedūrā, prokuratūras veiktajā kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanā un īpašajā procedūrā par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu gadījumos, kad, kā ir noteikts *Nakazatelno protsesualen kodeks* (Kriminālprocesa kodekss) 427. un nākamajos pantos, noziedzīgus nodarījumus ir izdarījušas personas nepieskaitāmības stāvoklī.

4) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā, nav piemērojama kriminālprocesiem, kas ir galīgi pabeigti pirms 2018. gada 1. aprīļa.

5) Procedūra, lai, kā ir noteikts *Zakon za zdraveto* (Veselības likums) 155. un nākamajos pantos, medicīnisku iemeslu dēļ lemtu par personas, kas sirgst ar psihiskām slimībām, piespiedu ievietošanu psihiatriskajā ārstniecības iestādē, neietilpst Direktīvas 2012/13, Direktīvas 2013/48 un Direktīvas 2016/343 piemērošanas jomā.